

Cefnogi system hunanwella

GwE

- 1 Ynys Môn
- 2 Gwynedd
- 3 Conwy
- 4 Sir Ddinbych
- 5 Sir y Fflint
- 6 Wrecsam

Nifer yr ysgolion a gynhelir: 411

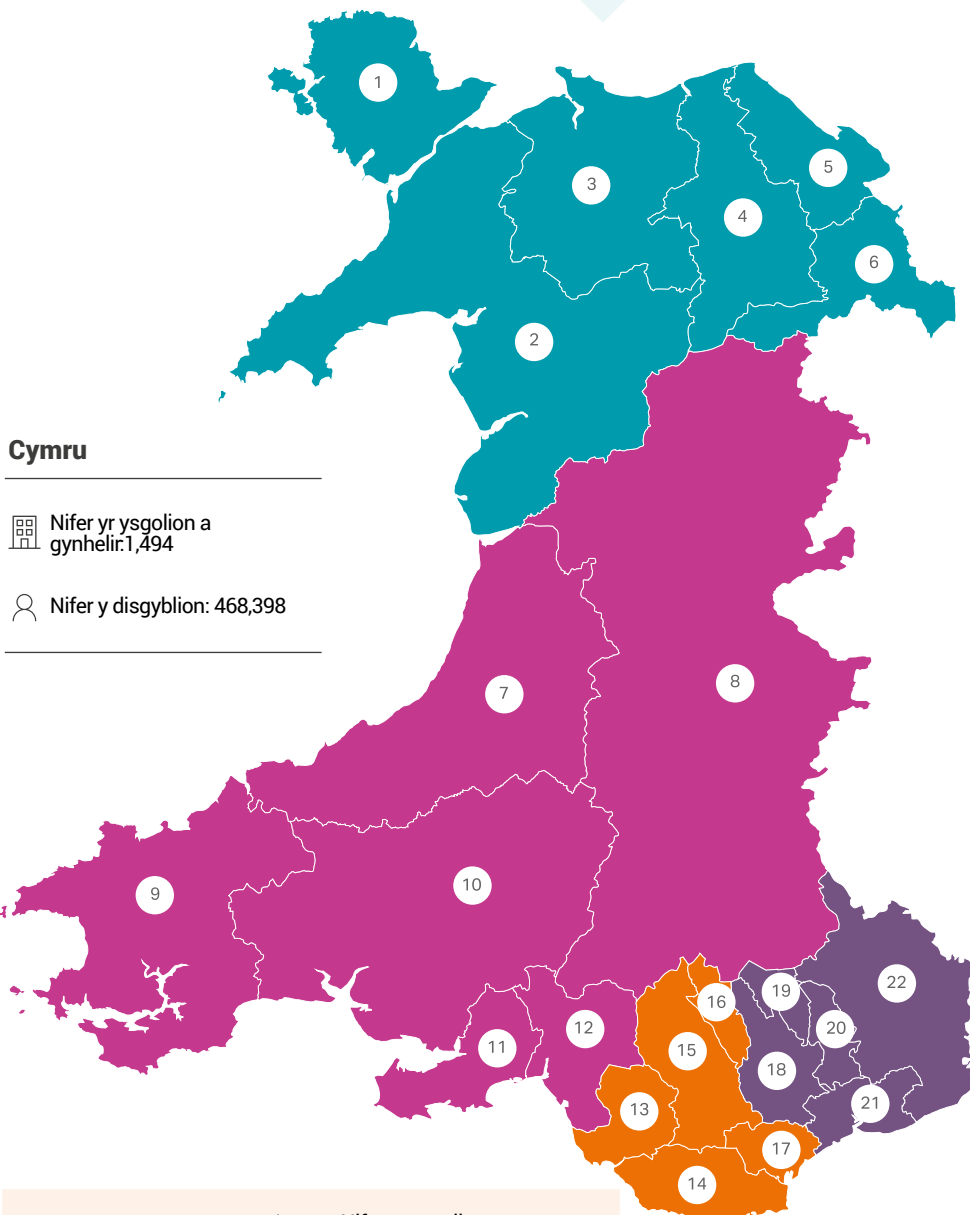
Canran yr ysgolion a gynhelir: 27.5%

Nifer y disgyblion: 101,100

Canran y disgyblion: 21.6%

Cymru

Nifer yr ysgolion a gynhelir: 1,494

Nifer y disgyblion: 468,398

Ffigur 14: Niferoedd athrawon a disgyblion ym mhob consortiwm rhanbarthol yng Nghymru, Ionawr 2019

Ffynhonnell: Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion (CYBLD) a StatsCymru

Nodiadau:

Mae'r data ar ysgolion, disgyblion ac athrawon yn gysylltiedig ag ysgolion a gynhelir ac fe'i cafwyd o CYBLD Ionawr 2019. Mae data ar y boblogaeth ac arwynebedd tir yn amcangyfrifon canol blwyddyn o 2018.

ERW

- 7 Ceredigion
- 8 Powys
- 9 Sir Benfro
- 10 Sir Gaerfyrddin
- 11 Abertawe
- 12 Castell-nedd Port Talbot

Nifer yr ysgolion a gynhelir: 469

Canran yr ysgolion a gynhelir: 31.4%

Nifer y disgyblion: 128,320

Canran y disgyblion: 27.4%

EAS

- 18 Caerffili
- 19 Blaenau Gwent
- 20 Torfaen
- 21 Casnewydd
- 22 Sir Fynwy

Nifer yr ysgolion a gynhelir: 233

Canran yr ysgolion a gynhelir: 15.6%

Nifer y disgyblion: 90,295

Canran y disgyblion: 19.3%

CSC

- 13 Pen-y-bont ar Ogwr
- 14 Bro Morgannwg
- 15 Rhondda Cynon Taf
- 16 Merthyr Tudful
- 17 Caerdydd

Nifer yr ysgolion a gynhelir: 381

Canran yr ysgolion a gynhelir: 25.5%

Nifer y disgyblion: 148,683

Canran y disgyblion: 31.7%

Cefnogi system hunanwella

Cymorth awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol ar gyfer ysgolion

Mae gan awdurdodau lleol yng Nghymru gyfrifoldeb statudol am berfformiad eu hysgolion, a phwerau i ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder. Maent hefyd yn darparu ystod o wasanaethau sy'n cefnogi addysg plant a phobl ifanc, fel gwasanaethau ieuencid, cwnsela a gweithgareddau chwaraeon. Mae gwariant ar y gwasanaethau addysg llywodraeth leol hyn wedi gostwng mewn termau real dros y blynyddoedd diwethaf, ac mae awdurdodau lleol wedi blaenoriaethu cyllid ar gyfer ysgolion wrth reoli gostyngiadau cyffredinol mewn cyllidebau ar yr un pryd (StatsCymru, 2019a).

Mae awdurdodau lleol yn gweithio gyda'i gilydd trwy bedwar consortiwm rhanbarthol i ddarparu gwasanaethau gwella ysgolion sy'n herio ac yn cynorthwyo ysgolion (gweler ffigur 14).

Dros y tair blynedd diwethaf, mae awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol wedi gwella eu gwybodaeth am gryfderau ysgolion unigol a'u meysydd i'w gwella. Gan ddefnyddio'r wybodaeth hon, mae staff gwella ysgolion yn cefnogi ac yn herio ysgolion yn well, yn enwedig ysgolion sy'n yn peri pryder. Mae'r consortia rhanbarthol wedi rhoi blaenoriaeth i gynorthwyo ysgolion i ddatblygu llythrennedd a rhifedd disgyblion. Mae cymorth i ysgolion i ddatblygu cymhwysedd digidol disgyblion yn gymharol wannach. O ran ysgolion sy'n peri pryder, nid yw staff gwella ysgolion bob amser yn rhoi digon o ffocws ar wella ansawdd addysgu.

Mae consortia rhanbarthol yn gweithio'n agos gyda Llywodraeth Cymru i gynorthwyo ysgolion gyda diwygio'r cwricwlwm. Mae eu cymorth yn cynnwys darparu dysgu proffesiynol ar gyfer athrawon ac arweinwyr ysgol, ac ar gyfer nodi a hwyluso ysgolion i gynorthwyo ysgolion eraill. Hyd yma, mae'r rhan fwyaf o'r gweithgarwch wedi canolbwyntio ar gynorthwyo ysgolion i ddeall y broses diwygio'r cwricwlwm drwy ymgysylltu â datblygu'r cwricwlwm drafft, ac ar gefnogi uwch arweinwyr ysgol wrth reoli newid. Mae pob rhanbarth wedi mynd i'r afael â darparu cymorth i ysgolion er mwyn paratoi ar gyfer diwygio'r cwricwlwm mewn ffyrdd gwahanol, ac mae wedi dylunio'i hoffer ei hun i fesur a chefnogi ymgysylltiad â diwygio'r cwricwlwm. Defnyddir yr offer hyn i nodi cryfderau mewn ymarfer a meysydd blaenoriaeth i'w datblygu.

Fel rhan o raglen diwygio ADY Llywodraeth Cymru, mae pum arweinydd trawsnewid ADY wedi gweithio gydag awdurdodau lleol i gynorthwyo'u gwaith mewn prosesau diwygio ar gyfer disgyblion ag anghenion dysgu ychwanegol. Mae'r arweinwyr ADY yn darparu cyngor, cymorth a her i awdurdodau lleol wrth iddynt baratoi i weithredu'r diwygiadau. Mae awdurdodau lleol wedi datblygu cynlluniau lleol i helpu ysgolion, lleoliadau nas cynhelir a sefydliadau addysg bellach yn eu hardal i baratoi ar gyfer newid. Fe wnaeth Llywodraeth Cymru gydnabod maint yr her o ran diwygio ADY, a chyhoeddodd y Gweinidog Addysg ym Medi 2019 y byddai oedi o ran gweithredu'r system ADY newydd ac y byddai'n dechrau, fesul cam, o Fedi 2021 yn hytrach na 2020, er mwyn "darparu amser ar gyfer hyfforddiant a datblygiad pwrpasol pellach" (Llywodraeth Cymru, 2019n).

Cefnogi system hunanwella

Trefniadaeth ysgolion

Bu llawer o achosion o ad-drefnu ysgolion yn llwyddiannus yn y blynyddoedd diwethaf. Eleni, roedd 55 o gynigion i ad-drefnu ysgolion o dan y Cod Trefniadaeth Ysgolion (Llywodraeth Cymru, 2018e), sef cryn dipyn yn fwy nag yn y ddwy flynedd flaenorol. O'r rhain, derbyniwyd 31 yn nhymor yr hydref cyn cyhoeddi Cod Trefniadaeth Ysgolion newydd Llywodraeth Cymru a ddaeth i rym ar 1 Tachwedd 2018, ac mae hynny'n fwy o gynigion nag ar gyfer y flwyddyn flaenorol gyfan, pan gyflwynodd awdurdodau lleol 29 o gynigion. Roedd rhyw draean o gynigion eleni ar gyfer cynyddu capasiti mewn ysgolion unigol, gan gynnwys cynyddu'r ystod oedran i ganiatáu ar gyfer mwy o ddisgyblion meithrin. Cyflwynodd ychydig o awdurdodau lleol gynigion fel rhan o adolygiad addysg mewn ardal benodol, a oedd yn cyfrif am draean arall o gyflwyniadau. Yn ogystal, cyflwynodd ychydig o awdurdodau lleol gynigion i ad-drefnu'r ddarpariaeth AAA, er enghraifft drwy adleoli, ailddynodi ac agor canolfannau adnoddau dysgu newydd¹⁸. Yn unol â thueddiadau diweddar, roedd dau gynig yn ad-drefnu darpariaeth addysg drwy agor ysgolion pob oed. Roedd tua thraean o'r holl gynigion yn gysylltiedig â chynyddu addysg cyfrwng Cymraeg, er enghraifft, drwy newid statws iaith pump o ysgolion cynradd dwy ffrwd i fod yn ysgolion cyfrwng Cymraeg yn Sir Gaerfyrddin.

Yn y rhan fwyaf o'r achosion hyn, cytunodd Estyn bod y cynnig yn debygol o gynnal safonau addysg o leiaf. Gwella ysgolion yn bennaf ddylai fod wrth wraidd rhaglenni ad-drefnu ysgolion yn hytrach na'u bod yn ymarferiad rheoli adnoddau sydd ar wahân i fuddiannau dysgwyr. Mewn rhai achosion, mae awdurdodau lleol yn cyffredinol i'n fras ynglŷn a buddion ad-drefnu heb werthuso'r effaith ar ddeilliannau dysgwyr yn y sefyllfaoedd penodol.

Ar hyn o bryd, mae ystod o strategaethau, fel cau ysgolion, uno ysgolion, ffedereiddio a thynnu adeiladau segur ac ystafelloedd dosbarth dros dro, yn cael eu defnyddio ledled Cymru i resymoli lleoedd ysgol a gwella adeiladau ysgol. Mae modelu darpariaeth y sector cynradd yn lleol wedi disodli llawer o adeiladau anaddas ac aneffeithlon gyda darpariaeth newydd briodol, sydd yn aml yn gwasanaethu ardaloedd ehangach nag o'r blaen. Mae ffedereiddio ysgolion ac ysgolion pob oed yn opsiynau mwyfwy poblogaidd ar gyfer ailfodelu darpariaeth addysgu.

Yn aml, mae angen buddsoddiad ariannol sylweddol, ac ymrwymiad gwleidyddol, ar y strategaethau ad-drefnu ysgolion hyn. Mae cyllid gan Lywodraeth Cymru yn aml yn sbardun ar gyfer cynorthwyo awdurdodau lleol i ailstrwythuro'u hystâd ysgolion. Mae cyflwyno'r rhaglen Ysgolion yr 21ain Ganrif yn mynnu bod awdurdodau lleol yn cymhwyso cyllid cyfalaf Llywodraeth Cymru yn fwy strategol. Mae llawer o awdurdodau lleol wedi bod yn amharod i wneud penderfyniadau ynglŷn â rhesymoli ysgolion er bod gostyngiad sylweddol yn nifer y disgyblion mewn rhai ardaloedd o'u hawdurdod. Gwrthwynebiad cryf yn lleol gan gymunedau a chan eu cynrychiolwyr gwleidyddol lleol sy'n peri'r amharoddrwydd hwn yn aml.

¹⁸ Ystafell ddosbarth neu ystafelloedd dosbarth mewn ysgol brif ffrwd ar gyfer disgyblion ag anghenion cymhleth yw canolfan adnoddau dysgu. Mae hyn yn galluogi'r ysgol i wneud yn siŵr y cefnogi anghenion unigol y disgyblion hyn tra'n darparu cyfleoedd iddynt ar yr un pryd i gymryd rhan mewn gweithgareddau a gwersi prif ffrwd a chymdeithasu â'u cyfoedion.

Cefnogi system hunanwella

Lle mae ad-drefnu yn gweithio'n dda, mae arweinwyr ysgol yn cael eu cynnwys yn dda yn y cyfnod paratoi cyn bod ysgol newydd yn agor, am flwyddyn o leiaf ymlaen llaw yn aml. Mae hyn yn eu galluogi i gyd-ddatblygu'r weledigaeth gydag arweinwyr eraill ac athrawon ac i sicrhau nad oes unrhyw darfu ar ddysgu disgyblion. Lle nad yw ysgolion newydd wedi bod yn llwyddiannus, yn enwedig ysgolion uwchradd, mae hynny'n aml oherwydd bod y gwaith paratoi hwn yn wan yn y flwyddyn cyn i'r ysgol agor.

Mae ysgolion yn gweithio mewn partneriaeth yn gynyddol gydag asiantaethau statudol a gwirfoddol eraill i fodloni ystod o anghenion cymunedol. Mae'r defnydd hwn yn gyson â datblygu ffocws cymunedol ysgolion, a gall arwain at leoedd dros ben mewn ysgol yn cael eu defnyddio ar gyfer gwasanaethau eraill. Lle mae hyn yn digwydd, ceir cyfleoedd ar gyfer gweithio amlasiantaeth agosach gyda'r heddlu, gwasanaethau llyfrgell, gwasanaethau iechyd neu wasanaethau cymdeithasol. Er bod arfer o'r fath yn cynyddu, mae'n anarferol o hyd i weld capasiti dros ben yn cael ei ddefnyddio yn y modd hwn.

Ysgolion ffederal

Mae nifer yr ysgolion ffederal wedi cynyddu'n gyson dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf. Mae ffedereiddio yng Nghymru yn gytundeb ffurfiol a chyfreithiol lle mae rhwng dwy a chwech o ysgolion yn rhannu trefniadau llywodraethu a lle mae ganddynt un corff llywodraethol. Gall ffederasiynau gynnwys cymysgedd o ysgolion a gynhelir sydd naill ai'n ysgolion meithrin, ysgolion cynradd, ysgolion arbennig neu'n ysgolion uwchradd. Ar ddechrau Medi 2019, roedd 34 o ffederasiynau ar hyd a lled Cymru, yn cynnwys rhyw 5% o'r holl ysgolion a gynhelir. Mae'r rhan fwyaf o'r ffederasiynau hyn yn cynnwys ysgolion cynradd. Yn y rhan fwyaf o achosion, mae cyrff llywodraethol ac awdurdodau lleol yn ffurfio ffederasiwn i gynyddu'r tebygolrwydd o sicrhau arweinyddiaeth effeithiol a hyfywedd hirdymor ysgolion. Mae hyn yn arbennig o wir i ysgolion bach, ysgolion mewn ardaloedd gwledig neu ysgolion sydd mewn sefyllfaoedd ynysig eraill, i ysgolion cyfrwng Cymraeg, ac i ysgolion lle mae recriwtio pennaeth yn arbennig o heriol. Mae rôl y pennaeth mewn ffederasiwn yn fwy deniadol gan ei fod yn golygu yn aml y bydd ganddo lai o ymrwymiad addysgu os oes ganddo ymrwymiad o gwbl, ac maent yn 'benaethiaid gweithredol' gyda chyfrifoldeb am arwain mwy nag un ysgol.

Mae diwygio Cod Trefniadaeth Ysgolion Llywodraeth Cymru, a ddaeth i rym yn Nhachwedd 2018, yn gwneud trefniadau arbennig mewn perthynas ag ysgolion gwledig ac yn sefydlu rhagdybiaeth weithdrefnol yn erbyn eu cau. Mae'r cod yn nodi, "nid yw hyn yn golygu na fydd ysgol wledig byth yn cau, ond bod yn rhaid i'r achos dros ei chau fod yn gryf, a bod pob opsiwn ymarferol arall wedi'u hystyried yn gydwybodol gan y cynigydd, gan gynnwys ffedereiddio" (Llywodraeth Cymru, 2018e, tud.11). Ers cyflwyno'r cod newydd hwn, bu cynnydd yn nifer yr ysgolion sy'n ffurfio ffederasiwn.

Yn 2019, cyhoeddodd Estyn (2019a) adroddiad thematig ar nodweddion cyffredin ffedereiddio effeithiol. Pan fydd ffedereiddio yn fwyaf llwyddiannus, mae gan gyrff llywodraethol, uwch arweinwyr ac awdurdodau lleol weledigaeth glir o'r hyn y maent yn dymuno'i gyflawni trwy'r broses ffedereiddio. Mae eu gweledigaeth yn canolbwyntio'n graff ar ddeilliannau ar gyfer disgyblion. Maent

Cefnogi system hunanwella

yn eglur o'r cychwyn ynglŷn â'r hyn y mae'r ffederasiwn yn ei olygu a ddim yn ei olygu, ac maent yn cyfleu hyn yn glir i staff, rhieni a disgyblion. Maent yn sefydlu strwythurau arwain yn fuan sy'n cefnogi eu gweledigaeth ar gyfer y ffederasiwn.

Mewn ychydig o achosion, mae ffederasiynau'n defnyddio arbenigedd staff i gefnogi cynnydd grwpiau penodol o ddysgwyr, fel y rheiny ag anghenion cymdeithasol, emosiynol ac ymddygiadol. Ond at ei gilydd, nid yw uwch arweinwyr yn manteisio'n ddigon llawn ar yr arbenigedd staff sydd ar gael ar draws y ffederasiwn i wella profiadau i bob disgybl a sicrhau bod cynnydd grwpiau penodol o ddisgyblion yn ddigon cyflym, gan gynnwys y rhai mwy abl neu'r sydd dan anfantais.

Mewn lleiafrif o ysgolion ffederal, mae athrawon yn cynllunio cyfleoedd rheolaidd i ddisgyblion gydweithio â'u cyfoedion mewn ysgolion eraill. Caiff hyn effaith gadarnhaol ar fedrau cymdeithasol disgyblion a'u synnwyr o les. Bron ym mhob achos, caiff ffedereiddio effaith gadarnhaol ar y profiad pontio i lawer o ddisgyblion, wrth iddynt symud o gyfnod allweddol 2 i gyfnod allweddol 3. Yn y rhan fwyaf o achosion, nid yw ysgolion ffederal yn defnyddio TGCh yn effeithiol i gefnogi cydweithio ymhlith disgyblion ar draws safleoedd ysgol.

Mae ansawdd y cymorth y mae awdurdodau lleol yn ei ddarparu i gyrff llywodraethol i'w cynorthwyo trwy'r broses ffedereiddio yn amrywiol. Yn yr achosion gorau, mae awdurdodau lleol yn sicrhau cymorth cyson ar draws yr holl ysgolion yn y ffederasiwn, er enghraifft trwy ddefnyddio'r un ymgynghorydd her i bob ysgol. Fodd bynnag, nid oes digon o gymorth i benaethiaid a fydd yn eu paratoi i arwain ffederasiwn.

Yn aml, mae ffedereiddio yn arwain at arbedion o ran cyllidebau i ysgolion, fel trwy rannu staff gweinyddol. Mewn ffederasiynau sy'n cynnwys ysgolion llai, gall rheoli dwy neu dair cyllideb ar wahân a chydgyfrannu adnoddau fod yn her i gyrff llywodraethol a phenaethiaid.

Ysgolion pob oed

Mae ysgolion pob oed yn darparu addysg i ddisgyblion o dair neu bedair oed tan iddynt gyrraedd 16 neu 19 oed. Yn Ionawr 2019, roedd 19 o ysgolion pob oed yng Nghymru. Mae'r sector yn parhau i dyfu gyda chynlluniau i agor dwy ysgol arall ym Medi 2019, a chynlluniau ac ymgynghoriadau mewn pum ardal arall o leiaf. Mae'r sector yn amrywiol o ran y niferoedd gwahanol o safleoedd ar gyfer pob ysgol, yr ystod eang o niferoedd disgyblion yn y cyfnodau gwahanol, lleoliadau trefol yn ogystal â lleoliadau gwledig yr ysgolion, ac o ran y cyfrwng iaith.

Un nodwedd arbennig o'r holl ysgolion pob oed yw'r parhad mewn gofal a chymorth i ddisgyblion wrth iddynt symud ymlaen drwy'r cyfnodau mewn un ysgol. Er hynny, mae'r holl ysgolion pob oed sydd wedi'u harolygu hyd yma yn derbyn o leiaf hanner eu carfan Blwyddyn 7 o ysgolion cynradd allanol, felly mae gwahaniaeth o fewn y garfan disgyblion ar ôl Blwyddyn 7 o ran graddau'r parhad gofal a chymorth y mae disgyblion wedi'i gael.

Yn 2020, byddwn yn cyhoeddi adroddiad ar arweinyddiaeth, darpariaeth a pherfformiad mewn ysgolion pob oed, a fydd yn canolbwyntio ar fuddion a heriau'r model pob oed.

Cefnogi system hunanwella

Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr

Yn Awst 2017, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru (2017a) ei strategaeth, 'Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr' (2017a) gyda thargedau cyffredinol o filiwn o bobl yn siarad Cymraeg erbyn 2050 ac 20% o'r rheiny yn siarad Cymraeg bob dydd. Mae gan addysg ran bwysig i'w chwarae i gyflawni'r targedau hyn. Un o nodau allweddol strategaeth y Llywodraeth yw ehangu darpariaeth drwy gyfrwng y Gymraeg yn y blynyddoedd cynnar fel pwynt mynediad i addysg cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion. Mae tua 21% o ddisgyblion Blwyddyn 1 yn cael eu haddysgu mewn lleoliadau cyfrwng Cymraeg, ac mae'r ffigur hwn wedi aros fwy neu lai'r un fath dros y blynyddoedd diwethaf. Mae 'Cymraeg 2050' yn cynnwys targed i gynyddu'r gyfran hon i 30% erbyn 2031 a 40% erbyn 2050.

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru wedi cyhoeddi Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg statudol er 2014. Mae'r cynlluniau hyn wedi darparu fframwaith defnyddiol a strwythuredig i awdurdodau lleol ddatblygu'u darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg (Estyn, 2016). Bu gwendidau yn y ffordd y mae llawer o awdurdodau lleol yn gweithredu'u Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg, a dyma un rheswm dros y cynnydd araf a wnaed yn erbyn llawer o'r targedau yn Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg Llywodraeth Cynulliad Cymru (2010). Mae cynlluniau mwy diweddar yn dangos ymrwymiad cryfach gan arweinwyr i gefnogi addysg cyfrwng Cymraeg.

Mae darpariaeth effeithiol iawn gan ychydig o awdurdodau lleol ar gyfer trochi iaith i ddisgyblion sy'n ymuno ag ysgolion cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog sydd â fawr o Gymraeg neu ddim Cymraeg cyn hynny. Maent yn cynnig cyfleoedd i garfan newydd o ddisgyblion ddatblygu'u medrau mewn Cymraeg, ac yn darparu sylfaen ieithyddol gadarn iddynt gyfranogi'n llawn mewn addysg ddwyieithog a manteisio ar y profiadau a gynigir.

Mae cyfran y disgyblion nad ydynt yn parhau mewn addysg cyfrwng Cymraeg rhwng y cyfnodau addysg cynradd ac uwchradd wedi lleihau dros gyfnod. Er enghraifft, ni chafodd 10% o ddisgyblion a aseswyd mewn Cymraeg iaith gyntaf ar ddiwedd cyfnod allweddol 2 yn 2013 eu hasesu yn 2016 ar ddiwedd cyfnod allweddol 3. Mae hyn yn cymharu â bron i 18% yn y cyfnod 2008-2011 bum mlynedd yn gynharach. Yn gyffredinol, fodd bynnag, nid yw tua 20% o ddisgyblion sydd mewn addysg cyfrwng Cymraeg ar ddiwedd y cyfnod sylfaen yn parhau i ddatblygu'u medrau Cymraeg i'w potensial llawn yn ystod eu cyfnod mewn addysg statudol, ac nid ydynt yn ennill cymhwyster TGAU mewn Cymraeg (iaith gyntaf) ar ddiwedd cyfnod allweddol 4. Yn yr un modd, mae gormod o ddisgyblion mewn ysgolion uwchradd dwyieithog mewn lleiafrif o awdurdodau lleol nad ydynt yn derbyn digon o gyfleoedd i barhau i ddatblygu a chymhwyso'u medrau Cymraeg mewn pynciau ar draws y cwricwlwm. Nid yw'r ysgolion hyn yn cynllunio'n ddigon gofalus i ddatblygu medrau iaith disgyblion, gan gynnwys hyrwyddo manteision dilyn cyrsiau trwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae gan ysgolion cyfrwng Saesneg gyfraniad pwysig i'w wneud i gyflawni targedau 2050 ac i sicrhau bod dysgwyr o bob cefndir yn cael y cyfleoedd i ddatblygu medrau Cymraeg cadarn. Mae canllawiau 'Cwricwlwm Drafft i Gymru 2022' (Llywodraeth Cymru, 2019b) yn pwysleisio bod addysgu a dysgu Cymraeg yn rhan annatod o'r cwricwlwm newydd ac yn cynnig cyfle gwerthfawr i ysgolion cyfrwng Saesneg i ganolbwyntio mwy ar eu darpariaeth Gymraeg.

Cefnogi system hunanwella

Mae goblygiadau pwysig i'r dysgu proffesiynol sydd ei angen ar gyfer staff er mwyn bodloni her y disgwyliadau uwch hyn. Yn aml, mae athrawon nad ydynt yn arbenigwyr mewn dulliau addysgu iaith yn addysgu Cymraeg mewn ysgolion cynradd ac uwchradd cyfrwng Saesneg. Mae dealltwriaeth wan yn aml mewn llawer o'r ysgolion hyn o beth yw dulliau effeithiol o addysgu a dysgu Cymraeg.

Hunanwerthuso a chynllunio ar gyfer gwelliant

Yn yr ysgolion mwyaf effeithiol, ceir diwylliant sefydledig o welliant parhaus lle mae'r holl staff yn cyfrannu at werthuso safonau a darpariaeth yn barhaus. Yn yr ysgolion hyn, mae arweinwyr yn sefydlu dealltwriaeth glir o gryfderau eu hysgol a'r blaenoriaethau ar gyfer gwella drwy ystod eang o weithgareddau gwerthuso. Maent yn defnyddio'r ddealltwriaeth hon i nodi blaenoriaethau gwella penodol, cynllunio camau perthnasol a monitro eu gweithredu.

Yn nghylch arolygu 2010-2017, yr agwedd wannaf ar arweinyddiaeth mewn ysgolion oedd hunanwerthuso a chynllunio ar gyfer gwelliant. Er bod gan y rhan fwyaf o ysgolion gylch sefydledig o weithgareddau hunanwerthuso, mewn traean o ysgolion cynradd a hanner ysgolion uwchradd, nid yw arweinwyr yn gwerthuso deilliannau disgyblion nac effeithiolrwydd eu darpariaeth yn ddigon da. Yn benodol, nid ydynt yn canolbwyntio'n ddigon manwl ar effaith addysgu. Mae hyn yn ei gwneud hi'n anodd iddynt nodi agweddau ar addysgu y mae angen eu gwella, neu i gynllunio a sicrhau'r gwelliannau hynny. Yn nwy flynedd gyntaf y cylch arolygu presennol, mae'r sefyllfa wedi gwella fymryn yn y sector cynradd. Mewn ysgolion uwchradd, mae'r gyfran â gwendidau yn eu trefniadau ar gyfer hunanwerthuso a chynllunio gwelliant yn parhau'n weddol debyg. O'r ysgolion cynradd ac uwchradd a gafodd eu rhoi mewn categori statudol dros y cyfnod hwn, cafodd tri chwarter ohonynt argymhelliad penodol i gryfhau hunanwerthuso a chynllunio gwelliant.

Yn 2018, gofynnwyd i Estyn gan Lywodraeth Cymru i weithio gydag ymarferwyr ysgol, consortia rhanbarthol, yr OECD a phartneriaid eraill i gynorthwyo â chyd-greu Adnodd Gwerthuso a Gwella Cenedlaethol i'w ddefnyddio mewn ysgolion cynradd, uwchradd ac ysgolion arbennig. Ymgynghoriad eang oedd cam cyntaf y prosiect hwn, gan ganolbwyntio ar nodi'r ffactorau sy'n meithrin prosesau hunanwerthuso a chynllunio gwelliant effeithiol neu'n eu cyfyngu. Mewn ysgolion llwyddiannus, mae prosesau hunanwerthuso a gwella:

- yn canolbwyntio'n gyson ar gyflawni'r safonau a'r lles gorau i bob disgybl
- yn broses barhaus sy'n rhan gynhenid o ddiwylliant ysgol, nid yn ddigwyddiad 'un tro'
- yn cysylltu'n agos â dysgu proffesiynol
- yn agwedd ar waith yr ysgol sy'n cynnwys yr holl staff, nid uwch arweinwyr yn unig
- yn gynaliadwy ac yn hylaw
- yn onest, yn ddiwyll ac yn dryloyw

Cefnogi system hunanwella

Pan fo prosesau hunanwerthuso a chynllunio gwelliant yn aneffeithiol, mae hynny yn aml oherwydd eu bod:

- yn canolbwyntio gormod ar ddarparu tystiolaeth ar gyfer cynulleidfa allanol
- yn ddigwyddiad blynyddol yn hytrach na'n broses barhaus
- yn canolbwyntio ar ansawdd dogfennaeth yn hytrach nag effaith camau gweithredu
- yn gyfrifoldeb uwch arweinwyr yn unig, ac nid yn cynnwys yr holl staff
- yn cofnodi camau gweithredu ac yn gwirio cydymffurfiaeth â pholisiau ysgol (yn aml drwy ddull 'ticio blychau') yn hytrach na gwerthuso gwelliant
- yn fiwrocratig ac yn feichus
- yn seiliedig ar ystod rhy gul o dystiolaeth

Yn ystod cam cyntaf y prosiect, datblygodd y gweithgor ystod o offer, ymagweddau a sbardunau ar gyfer deialog broffesiynol, i ddarparu adnodd ymarferol y gellir ei ddefnyddio gan unrhyw ysgol, er mwyn cryfhau'r agwedd hon ar eu gwaith. Mae'r adnodd yn gyson ag agweddau eraill ar bolisi addysg, fel diwygio'r cwricwlwm a'r genhadaeth genedlaethol. Dechreuodd cam dau y prosiect yn nhymor yr hydref 2019 ac mae'n canolbwyntio ar beilota, profi a datblygu'r adnodd. Mae ysgolion, ochr yn ochr â'u consortiwm rhanbarthol, yn peilota agweddau ar yr Adnodd Gwerthuso a Gwella Cenedlaethol ac yn datblygu'r offer a'r ymagweddau a fydd cyd-fynd â'r adnodd.

Hefyd, ceir gwendidau yn aml yng ngwaith awdurdodau lleol i werthuso effeithiolrwydd eu gwasanaethau ar gynorthwyo ysgolion i wella. Nid ydynt yn defnyddio ystod y wybodaeth y maent yn ei chasglu i nodi pa strategaethau sy'n gweithio'n dda, a beth allai fod angen iddynt ei newid.